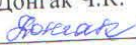

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Тыва
Управления образования администрации Улуг-Хемского кожууна
МБОУСОШ с. Чааты им. К.О.Шактаржыка

РАССМОТРЕНО
Педагогический совет
школы
Руководитель МС

Протокол №1 от 30.08.2023г.

СОГЛАСОВАНО
зам.дир.по УВР
Донгак Ч.К.

Протокол от 30.08.2023г.

УТВЕРЖДЕНО
директор школы
Биче-оол С.Д.
Приказ №569-ОД
от «30» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Родной язык
(Тувинский язык). Базовый уровень»
для обучающихся
9 класса

Учитель
родного языка и литературы
Сундуй Алла Шаннааевна

с. Чодураа 2023 год

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

НИИТИ ЧҮҮЛДЕР

Ниити өөрөдигениң национал-девискээр кезээ, федералдыг кезээ-биле бир дөмей, өөрөдигениң ужур-утказын элээди уругларның назы-харының онзагайларын барымдаалап, кажан өөреникчи бот-корүш, бот-тускайлаңын медеделдиг билип, тодаргай практиктиг ажылче, долгандыр кижилер база хүрээлел дугайында билиин делгемчидер чүткүлдүг апарганда, чорударынче угланган.

Национал-девискээр кезээ дараазында кол сорулгаларны күүседир:

- Шингээдип алган билиглерни, арга-дуржулгазынга даянып, Тыва Республика дугайында долу билиин хевирлээри;
- Бот-тускайлаң болгаш коллективтиг ажил-чорудулгазын чедип алыры болгаш сайзырадыры; билиг болгаш бот-билип алыышкын дуржулгазы;
- Медеделдиг бот азы профессионалдыг өөрөдигени шилип алырынга белеткээри
- Өөреникчилерниң национал бот-меделерин национал культуразынга, төрөөн дылының байдалынга, хамааты ээ-харысалгазынга даянып хевирлээри;
- Өөреникчилерниң чаянныын, сонургалдарын база негелделеринге дүүштүр, республиканың экономика болгаш социал адырларның специалистери хереглеп турар амгы база келир үеде медеделерин барымдаалап, профильдер аайы-биле өөрөдири;
- Республиканың онзагайларын болгаш күш-ажылдың саарылгазының негелделерин билип, өөреникчилерге профессионалдыг эртем чедип алыры-биле дең байдалдарны тургузары.

Кол ниити өөрөдигениң бир үндезин негелдези – национал-девискээр кезээниң өөрөдиге чорудулгазының бүгү талаларында функционалдыг бижик-биликтиин чедип алыры, ук чүүл амгы тыва ниитилелге эргежок чугула. Ортумак школага өөреникчилер кол сорулгаларны база оларны шийтпирлээриниң аргаларын боттары салып билир болгаш өөрөдигеден дашкаар амыдыралга шингээдип алган дуржулгазын ажыглап билир ужурлуг.

Кол ниити өөрөдигени дооскаш, доозукчунуң белеткел деннелинге негелделерни күүсеткен өөреникчилер ортумак, дээди өөрөдиге черинге өөрөдигезин уламчылаар эргелиг.

НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕ БИЛИГЛЕРИ, АРГА-МЕРГЕЖИЛ БОЛГАШ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАНЫҢ АРГАЛАРЫ

Ханы билиг алырының ажил-чорудулгазы. Долгандыр хүрээлелди база социумну билип алыры-биле янзы-бүрү аргаларны ажыглаары (дуржулга, чурттаары, киржири, хайгаарал хемчег, эксперимент, майык кылыры, төлевилел тургузары дээш о.ө.) билип ап турар чүүлүнүң тургузуун тодарадыры, бүдүн чүүлдүң кезектеринин аразында чугула функционалдыг харылзааларын болгаш хамаарылгаларын дилеп аңгылаары.

Чаңгыс азы элээн каш сүмелээн үндезиннер, барымдааларга даянып, деңнеп, шүүштүрүп, бөлүктөп чорудары факт-барымдаа, бодал, шынзыдылга, даап бодаашкын, маргыш чок шын чүүлдү аңгылап билири.

Нарын эвес практиктиг байдалдарны шинчилээри болгаш шенелдени кылыры, даап бодаашкыннарны идип үндүрүп, оларны херек кырында хынап көөрүн эргежок чугула деп угаары. Идип үндүрген даап бодаашкыннарын бадыткаары-биле практиктиг, лабораторлуг база бөдүүн шенелделерни ажыглаары; ук ажилдын түңнелдерин бижири.

Өөрөдиге болгаш практиктиг айтырыгларны чогаадыкчы шийтпирлээри: үлегерлерден барымдаалыг ойталап билири; бир янзы шийтпирлерни тывары; янзы-бүрү

чогаадыкчы ажилдарны боду кылыры; төлевилел болгаш шенелде ажил-чорудулгаларга киржири.

Медээ-коммуникативтиг ажил-чорудулга. Аас чугааны дүүшкек кылдыр билип алыры болгаш дыңнап алган чүүлүн кыска азы делгеренгей дамчыдып билири.

Янзы-бүрү стиль болгаш жанрларнын сөзүглелдерин меделердиг чүгүртү номчааш, сөзүглелдин медээ болгаш утка талазы-биле сайгарылгазын кылыры. Номчулганыү аңгы-аңгы аргаларын ажыглаары (улуг-каралап, чүгүртү, ханылап номчууру дээш). Дыңнаан болгаш номчаан чүүлүн онаалгазын барымдаалап (кыска, шилилгелиг, долу), дүүшкек кылдыр бижимел хевирге кылыры. План, тезис, конспектилерни тургузары. Чижектер берип, медээлер чыып, түңнелдерни кылыры. Бодунуң ажил-чорудулгазынын түңнелдерин аас болгаш бижимел хевирге көргүзери. Бодалды бичии өскерткеш, дамчыдып билири. Харылзажырының сорулгазы. Долгандыр турар байдалынга дүүштүр дылдың аянныг аргаларын база демдек системазын (сөзүглел, таблица, схема, дыңнавышаан көөр херекселдер дээш) шилири болгаш ажыглаары. Салдынган сорулгаларны шиитпирлээри-биле дыңнадыгнын үнер дөстөрүн ажыглаары, энциклопедия, словарьлар, Интернет курлавырлары болгаш өске-даа чүүлдерни кирибишаан, хөйүнүң мурнунга чүве чугаалаарының кол аргаларын ажыглап өөренири. Диалог, диспут кылырының этиктиг норма болгаш дүрүмнери.

ТЫВА ДЫЛГА АЛБАН ШИНГЭЭДИР БИЛИГЛЕР

Дыл дугайында билиглер. Тыва дылдың тыва чонга ажык-дузазы, ооң хүлээлгелери. Тыва дыл – Тыва Республикада күрүне дылдырының бирээзи.

Тыва бижиктин кыска төөгүзү.

Литературлуг тыва дыл болгаш ооң диалектилериниң дугайында билиг.

Фонетика. Орфоэпия. Фонетика дугайында билиг. Ажык болгаш ажык эвес үннерниң ылгалы. Ажык үннер, оларның бөлүктери. Ажык үннерниң аяннажылгазы.

Ажык эвес үннер, оларның бөлүктери. Ажык эвес үннерниң сөс иштинге каттыжып эптежири база солчуру. Слог. Сөс ударениези.

Тыва дылдың ажык болгаш ажык эвес үннерин адаарының дүрүмнери. Чугаа үезинде болу бээр үн өскерилгелерин литературлуг нормага дүүштүр адаары. Бодунуң болгаш өске кижиниң чугаазын шын адалганың дүрүмнеринге хамаарыштыр үнелээри.

Лексика болгаш фразеология. Сөс дугайында эге билиг. Сөстүң лексиктиг утказы. Чаңгыс болгаш хөй уткалыг сөстөр. Сөстүң лексиктиг уткаларының аразында харылзаалар.

Тыва дылдың лексиказының тывылган угунуң, ажыглалынын аайы-биле бөлүктери.

Лексиканың стиль аайы-биле бөлүктери.

Хуу аттар дугайында билиг, оларнын янзылары.

Лексикография.

Тыва дылдың словарьлары, оларнын ажыглалы.

Сөстүң тургузуу. Сөс чогаадылгазы. Тыва дылды сөстөрниң тургузуу болгаш кезектери, оларның хевирлери. Кожумактарның вариантыларлыг болуру.

Төрөл сөстөр.

Сөс чогаадылгазының кол аргалары:

- 1) Чогаадылга кожумактарының дузазы-биле чаа сөстөрниң тургустунары
- 2) Ийи болгаш оон хөй дазылдарнын каттышканындан болгаш тудушканындан чаа сөстөрниң тыптыры
- 3) Хураангайлаар арга.

Морфология. Морфология дугайында билиг. Тыва дылды сөстөрнү лексика-грамматиктиг бөлүктөргө чарары, ооң барымдаалары.

Тускай чугаа кезектери, оларнын грамматиктиг демдектери.

Дузалап чугаа кезектери.

Аян сөзү - онзагай чугаа кезээ.

Синтаксис. Синтаксис дугайында эге билиг.

Сөс каттыжышкыны. Сөс каттыжышкыннарыннын дугайында эге билиглер. Сөс каттыжышкынында сөстөрнүң холбажыр аргалары: башкарылга, хамааржылга, каттыжылга

Домак. Домак дугайында эге билиг. Домак кежигүннери, оларнын илереттинери. Тааржылга холбаазы. Домактарнын хевирлери.

Нарын синтаксистиг конструкциялар. Өске кижиниң чугаазын дамчыдарынын аргалары. Монолог дугайында билиг. Диалог.

Сөзүглел. Сөзүглел дугайында билиг. Сөзүгледиң хевирлери. Чугаа стильдериниң дугайында эге билиг. Стильдер тургузар аргалар.

Графика. Кижиниң илителениниң амыдыралынга бижиктиң ужур-дузасы. Бижиктерниң хевирлери.

Алфавит. Тыва алфавиттиң кыска төөгүзү. Каллиграфия дугайында билиг. Ажык, ажык эвес үннерни бижикке демдеглээри.

Шын бижилге (орфография). Орфография дугайында билиг. Ажык үннерниң болгаш ажык эвес үннерниң шын бижилгезиниң дүрүмнери. Янзы-бүрү грамматиктиг хевирлерниң кожумактарын шын бижириниң дүрүмнери. Нарын сөстөрнү тудуш, дефистеп болгаш аңгы бижирини. Улуг үжүктөрүн хереглээри. Кавычкаларны хереглээри. Хурааңгай нарын сөстөрнү шын бижирини. Сөстү шын көжүрериниң чуруму. Саннарга кожумактар немеп бижириниң дүрүмнери. Орус дылдан үлегерлээн сөстөрнүң шын бижилгези. Үлегерлээшкыннерге кожумактар немежирге, шын бижилге дүрүмнери. Артынчыларны, эдеринчилерни, аян сөстөрүн шын бижирини.

Пунктуация. Пунктуация дугайында билиг. Бижик демдектериниң хүлээлгелери. Бижимел чугаага бижик демдектерин ажыглаарынын дүрүмнери.

Чугаа культуразы. Эки чугаанын шынарлары: чогуур үезинде болуру, шынныы, дыңнадыг азы медээ бээри, аянныы.

Тыва чугааның ужурлары. Тыва литературлуг дылдың нормаларын сагыыры.

ТЫВА ДЫЛГА АЛГАН БИЛИГЛЕРИНГЕ НЕГЕЛДЕЛЕР

Өреникчилер тыва дыл кырынга бодунуң бодалын чугааның аас болгаш бижимел хевиринге шын, билдингир, чараш, частырыг чок чугаалап, бижип билер турар ужурлуг. Херек таварылгаларда шын бижилгениң (орфографияның болгаш пунктуацияның) дүрүмнерин канчаар ажыглаанын тайылбырлап билер. Өскээр чугаалаарга, тыва орфографияның болгаш пунктуацияның дүрүмнерин шиңгээдип алырынга четчир билиглерни алган турар ужурлуг.

Фонетика. Орфография. Ажык, ажык эвес үннерни ылгаар, оларнын артикуляция-акустиктиг ылгавырлыг демдектерин билер. Тыва дылдың ажык болгаш ажык эвес үннериниң адаарынын дүрүмнерин сагыыр. Бодунуң болгаш өскениң чугаазын адалганың дүрүмнеринге хамаарыштыр үнелеп билер.

Лексика болгаш фразеология. Сөстөрнү илередип турар лексиктиг уткаларынын аайы-биле чаңгыс болгаш хөй, көжүргөн уткалыг; аразында синоним, антоним, омоним харылзааларлыг деп ылгаар.

Тыва дылдың словарь составы ажыглалының аайы-биле ниити ажыглал болгаш кызыгаарлыг, ховар ажыглаар сөстөргө; тывылган угунуң аайы-биле ниити түрк болгаш чингине тыва, өске дылдан келген сөстөргө чарлырын аңгы-аңгы чижектерге бадыткап билир.

Харылзажылганың сорулгазынга болгаш сөс каттыжышкыннарын чөп хереглеп билир

Словарьларның аңгы-аңгы хевирлерин ажыглап билир.

Бодунуң болгаш өскениң чугаазын, сөстөрни болгаш быжыг сөс каттыжышкыннарын стиль талазы-биле чөп, уран-чечен хереглээнин үнелээр.

Сөс тургузуу. Сөс чогаадылгазы. Морфема (дазыл чогаадылга, хевир тургузар, өскертилге кожумактары) деп билигниң чугула демдектерин билир, чаңгыс дазылдыг сөстөрни тып, сөстү морфемаларга чарып билир.

Сөсте кезектеринң лексиктиг, грамматиктиг, сөс чогаадыр ужур-дузазын медресеп билир.

Сөс чогаадылгазының кол аргалдарын билир, оларны чижектерге бадыткап шыдаар.

Грамматика. Морфология. Чугаа кезектерин чугула демдектерин ёзугаар танып билир. Сөстүң хевирлеринге морфологтуг демдектерин (грамматиктиг уткаларын) тодарадып шыдаар. Сөстөрни шын бижиирде, оларның морфологтуг демдектеринге даяныр, тайылбырлап шыдаар.

Синтаксис. Өөрөнгөн синтаксистиг билиглерниң чугула демдектерин билир.

Хостуг чагыржылгалыг сөс каттыжышкыннарының янзы-бүрү хевирлерин, өзек болгаш чагырткан сөстөрни тодарадыр, оларның аразында холбааларын тып билир.

Домактың сөстен ылгалын бүзүредип шыдаар.

Чугааның сорулгазын тодарадып тывар, ону тургузуп-хевирлээриниң аргаларын шингээдип алыр: аас чугаага үн аяны, логиктиг ударение, сөстөрниң туружу; бижимел чугаага бижик демдектери, сөстөрниң туружу. Бөдүүн доматкарның хевирлерин тодарадыпшыаан, домактың предикаттыг төвүн ылгаар.

Домактың ийиги черге кежигүннерин аңгылаар, оларның хевирлерин таныыр болгаш илереттинерин тодарадып шыдаар.

Бөдүүн домакты нарынчыдар чаңгыс аймак кежигүннерни, адалгаларны кирирде сөстөр болгаш домактарны, тускайлаашкынның янзы-бүрү хевирлерни тывар, оларны хууда аас, бижимел чугаазынга чөп хереглеп шыдаар.

Бөдүүн болгаш нарын домактарның ылгалын билир. Нарын домактарның хевирлерин тодарадып, тып шыдаар; оларны чугаазынга ажыглаар.

Өске кижиниң чугаазын дамчыдарының аргаларын шингээдип алыр; ук конструкцияларны аас болгаш бижимел чугаазынга ажыглап билир.

Шын бижилге. Графика болгаш орфография. Алфавитти билир., словарьлар-биле оларны хостуг ажыглаар.

Үннер болгаш үжүктөрни ылгап, тыва алфавиттиң үжүктөриниң аттарын билир.

Ажык болгаш ажык эвес үннерни бижикке аңгы-аңгы морфемаларга шын демдеглээр; оларның шын бижилгезин тайылбырлаарда, сөс тургузуунуң сөстүң чогааттынган аргазының аайы-биле сайгарылганы чорудар.

Өөрөнгөн дүрүмнериниң хемчээлинге дүүштүр аңгы, тудуштур, дефистеп бижиириниң нормаларын; чаңчыл ёзугаар, сөстөрниң морфемниг тургузуун барымдаалап шын бижиирин сагыыр.

Орфографтыг словарьны ажыглап мергежиир.

Пунктуация. Бижик демдектерин шын шилип салырда, домактың утка болгаш синтаксистиг тургузуун барымдаалап ап билир.

Бижик демдектерин домактың сөөлүнгө (улуг сек, айтырыг, кыйгырыг демдектери), түңнекчи сөстүг болгаш түңнекчи сөс чок чаңгыс аймак кежигүннерге, адалгаларның янзы-бүрү хевирлеринге, деңнелгелиг бөлүглелдерге, тускайлаан кежигүннерге, кирилде сөстерлиг болгаш кирилде домактарлыг домактарга бижик демдектерин салыр. Кол сөс биле сөглекичниц аразына тирени шын салып билир.

Нарын домактарга бижик демдектерин шын салып билир.

Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарга бижик демдектерин шын ажыглаар.

Чугаа. Харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы. Чечен чогаалдан алган, публицистиг болгаш эртем-тайылбырлыг сөзүглелдерни медеделдиг, чүгүртү, шын болгаш аянынг номчурунга таарымчалыг байдалды тургузар номчулга техниказын шиңгээдип алыр.

Харылзаалыг аас болгаш бижимел чугаада чугула болгаш ийиги чергениң информациязын ылгап билир.

Аас болгаш бижимел чугаа тургузар, номчаан азы дыңнаан сөзүглелиниң утказын катап чугаалаар; конспект тургузар; реферат бижиир; чугааның байдалына таарыштыр темазын, кол бодалын, чугаалар чүүлүнүң планын тодарадып, ооң утказының логиктиг дедараалашкаан, литературлуг дылдың нормаларын сагывышаан, дылдың аргаларын билдилиг ажыглап тургаш, боду хууда сөзүглел тургузар. Аңгы-аңгы жанрларга хамааржыр (чечен чугаа, проблемниг очерк, репортаж, эссе дээш о.д.ө) чогаадыглар бижиир.

Сөзүглелди сайгарары: чугааның стилин болгаш хевирин, темазын, ооң кол бодалын, ында домактарның харылзашкан кол аргаларын тодарадыр; өөрөнгөн стильдериниң болгаш чугааның хевирлериниң чугула демдектерин билир

Чугаа культуразының чурумун, чугаа ужурларын шиңгээдип алган болур ужурлуг.

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ БЕЛЕТКЕЛИН ХЫНААРЫНЫҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ

Өөреникчилерниң белеткелин хынаарының кол чүүлдери:

- Дылдың грамматиктиг, лексиктиг, орфоэптиг, орфографтыг, пунктуастыг нормаларын нормаларын билири;
- Дылдың тургузуунуң дугайында кол билиглерин шаңгээдип алганы: фонетиктиг, лексиктиг, грамматиктиг болгаш сөзүглелдин тургузуунуң дугайында;
- Чугааның бүгү хевирлеринге мергежээни (дыңнап билири, чугаалап билири, номчуп билири, бижип билири)

9 КЛАССКА ТЫВА ДЫЛ ӨӨРЕДИРИНИҢ ТАЙЫЛБЫР БИЖИИ

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкиннери мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның - улустуң аас чогаалының, литератураның, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажыл-херекти чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгенидылы апарган.

Төрөөн дылдың школа курузунда теориялыг билиглерни тыва дыл эртемниң база амгы үеде дыл эртемниң чедишкиннерин барымдаалап тайылбырлаан.

Өөредилге программаларын Тыва Республиканын өөредилге болгаш аныяктар политиказынынаямызынын Өөредилге-методиктиг чөвүлели чөпшээрээни программадан тургускан.

5-9 класстарга тыва дыл программазын А.К.Ойдан-оол, Ш.Ч.Сат, Н.Д.Сувандии; 10-11 класстарга тыва дыл болгаш 5-9 класстарга харылзаалыг чугаа сайзырадылгазынын программазын А.К.Ойдан-оол тургусканын башкы ажыглаан.

ШКОЛАГА ТЫВА ДЫЛДЫ ӨӨРЕДИРИНИН СОРУЛГАЛАРЫ БОЛГАШ КЫЛЫР АЖЫЛДАРЫ:

- өөреникчилерге фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билиринин мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижириинин болгаш бижик демдектерин салырынын быжыг чаңчылдарын бээр;
- алган теориялыг билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарының бодалдарын аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илередириниң мергежилдери-биле чөпсөглээр;
- өөреникчилерни литературлуг дылдын нормаларына чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазынын культуразын бедидер;
- өөреникчилерниң ниитилел амыдыралына дылдың ужур-дузазынын, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдын өске дылдарның аразында ээлеп турар чериниң дугайында бодун билиглер-биле таныштырар;
- төрөөн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурун хайныктырар, дылдың байлаан шингээдип алырынга өөреникчилерниң сонуургалын күштелдирер;
- шын, меделердиг, аянныг номуурунун мергежилдерин сайзырадыр;
- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарына бүрүнү-биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харысалгалыг болурунга өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун сагырынга кижизидер.

ТЫВА ДЫЛГА ӨӨРЕДИРИНИҢ МЕТОДТАРЫ, ӨӨРЕДИЛГЕ ХЕРЕКСЕЛДЕРИ

Төрөөн дыл кичээлдеринге чүүл-бүрү методиктиг аргаларны, ылангыя көргүзүг материалдарын, өөредилгениң техниктиг херекселдерин калбаа-биле ажыглаары эргежок чугула. Өөреникчилерниң аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынга орус болгаш тыва чурукчуларның сюжеттиг чуруктарын башкы чедишкинниг ажыглап болур. Олар өөреникчилерниң сөс курлавырын байыдар, аас болгаш бижимел чугаазын идепкейжидер, эстетиктиг кижизидилге айтырыгларына дузалаар.

Амгы үеде өөредилгениң методтары: лекция, дискуссия, семинар, практикум, консультация, өөредиглиг диалог дээш оон-даа өске дээштиг хевирлерин калбаа-биле ажыглап турар.

9 КЛАССКА ТЫВА ДЫЛ ЭРТЕМИНИҢ ӨӨРЕНИР КОЛ ТЕМАЛАРЫ:

9-ку класска катаптаашкын соонда, «Синтаксис болгаш пунктуация» деп бөлүктүн «Нарын синтаксистиг конструкциялар» деп теманы эрткеш, «Дыл дугайында ниити билиглер» деп эгени өөренир. Лексика, фонетика, грамматика база орфография болгаш пунктуация талазы-биле өөрөнгөн чүүлдерни түңней системажыдып катаптаар.

ПРОГРАММА

9 К Л А С С (68 шак)

7-8 КЛАССТАРГА ӨӨРЕНГЕНИ ЧҮҮЛДЕРИН КАТАПТААРЫ

Тускайлаан кезигүңнүг домактар, оларга бижик демдектери
Дорт болгаш доора чугаа. Цитата, диалог. Монолог. Оларга бижик демдектери.
Нарын домак болгаш ооң кезектериниң аразында холбажыр аргалары.

Чагырышпаан нарын домактар, оларга бижик демдектери

Чагырышкан нарын домакта кол болгаш тайылбыр домак. Чагырышкан нарыфн домактарда тайылбыр домактарның янзылары.

СИНТАКСИС БОЛГАШ ПУНКТУАЦИЯ

Нарын синтаксистиг конструкциялар дугайында билиг. Нарын синтаксистиг конструкцияларның кезектериниң чаңгыс аймак болгаш чаңгыс аймак эвес болуру.

Сөзүглелден нарын синтаксистиг конструкцияларны тып, оларны сайгарып билири, аялгазын шын номчууру, чугаага шын ажыглаары.

ДЫЛ ДУГАЙЫНДА НИИТИ БИЛИГЛЕР

Дылдың ниитилел амыдыралыңга ужур-дузазы. Дыл эртеми болгаш ооң бөлүктери. Эң нептереңгей дылдар. Төрел дылдар дугайында билиг. Тыва дылдың төрел дылдары. Тыва бижик тывылган соонда, тыва дылдың хөгжүлдези.

Тыва дыл – Тыва Республиканың күрүне дылдарының бирээзи. Тыва дылдың тыва чонга ажык-дузазы.

Тыва дылдың шинчээчилери.

СТИЛИСТИКА БОЛГАШ ЧУГАА КУЛЬТУРАЗЫ

Стилистика дугайында билиг. Ном стили, чугаалажыр стиль, эртем стили албан-херек стили, чечен чогаал стили. Стильдерниң кол демдектери.

Синонимика – стилистиканың кол өзээ. Лексиканың стиль синонимнери. Грамматиканың стиль синонимнери.

Чугаа культуразының дугайында билиг. Литературлуг дылдың нормалары. Фонетика болгаш орфоэпия (шын адалга) талазы-биле нормалар, лексика талазы-биле нормалар, грамматиктиг нормалар, сөстөрни ажыглаарының нормалары. Аас болгаш бижимел чугааның кол-кол негелделери

Аас болгаш бижимел чугаага литературлуг дылдың нормаларын сагывышаан, ооң стиль аргаларын чөп ажыглап билири.

КОЛ-КОЛ МЕРГЕЖИЛДЕР БОЛГАШ ЧАҢЧЫЛДАР

7 классты доозуп тура, өөреникчилер дараазында мергежилдерни чедип алыр.

Нарын синтаксистиг конструкцияларны сайгарар, оларның аразында арылзаазын көргүзөр сема-шыйыглар кылыр. Янзы-бүрү хевирлерлиг нарын домактарны тургузар, сайгарар, оларга бижик демдектерин шын салып, тайылбырлап билир.

Сөзүглелдин стилин болгаш жанрын тодарадыр. Литературлуг дылдың нормаларын сагыыр.

Пунктуациядан. 8-9 класстарга өөрөнгөн пунктограммаларны тывар, бижик демдектерин салганын бадыткап шыдаар.

Орфографиядан. 5-7 класстарга өөрөнгөн орфограммаларлыг сөстөрни шын бижиир болгаш тайылбырлап билир.

ТЕМАТИКТИГ ПЛАН.

1	Кирилде	1
2-10	Катаптаашкын	9
11-21	Хөй кезектерлиг нарын домактар	11
22-38	Стилистика	17
39-46	Чугаа культуразы.	8
47-57	Дыл дугайында ниити билиглер	11
58-68	5-9 класстарга өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары.	11
НИИТИЗИ		68

ПРОГРАММА

9 К Л А С С (68 шак)

8 класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар.

Өөредилге номунда материалдарның ниити сайгарылгазынга киржир, мергежилгелернин онаалгаларын күүседир. Коллективтиг чугаа: «Тыва дылдың чоннуң культура болгаш төөгүзү-биле холбаалы» деп темага чугаага киржир.

Карта болгаш көргүзүг материалдарын ажыглап тургаш, «Түрк чоннарның бижиктери» деп темага дыңнадыгны белеткээр. Петроглифтер болгаш иероглифтерниң чижектери-биле таныжар. Тыванын хаяларында бижиктер дугайында эртем-шинчилелдиг ажылдарны сонуургаар. Барыын-Хемчиктиң Бижиктиг-Хаяда болгаш Улуг-Хем девискээринде хаяларда чуруктар дугайында презентацияларны кылыр. Түрктөрниң орхон-енисей бижиктериниң дугайында чугаага киржир. Оларның чуруктары-биле таныжар.

«Тыва дылдың шинчилекчилери» деп темага презентацияны кылыр, көргүзүг материалдарын белеткээр, демнежип азы бөлүккө оон сайгарылгазын кылыр.

Тыва литературлуг дылдың тургустунганының, оон уjur-дузазының дугайында чугааны чорудар. Бөлүк аайы-биле ажылдаар: «Тыва бижиктиң төөгүзү» деп темага көргүзүг материалдарын тывар, таблица азы схеманы ону тайылбырлаарынга канчаар ажыглап болурун боданыр.

«Амгы тыва дылдың ажыглалы» деп темага төгерик столдуң ажылын чорудар.

«Мээң төрөөн тыва дылым» деп төлевилел тургузар.

Тест айтырыгларга харыылаар.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир.

Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргаларның дугайында чугаага киржир.

Дорт болгаш доора чугааны база домакта авторнуң сөстери ылгаар, бижик демдектерин сагыыр.

Демнежип ажылдаар: Мергежилгелерни күүседир.

Дорт чугааны авторнуң сөстөринден аялга дузазы-биле ылгалдыр чугаалаар. Дорт чугаалыг домактарның схемазын тургузар база схема ёзуугаар чогаадыр.

Өске кижиниң чугаазын дорт чугаа-биле, доора чугаа-биле дамчыдар. Дорт чугааны дора чугаа кылдыр өскерттир. Демнежип ажылдаар: Кайы-бир темага цитаталарны ажыглаары-биле тывар, бижик демдектерин сагыыр.

Дорт чугаалыг домактарның болгаш цитаталарның сөзүглел тургузарынга уjur-дузазын тайылбырлаар. Өөредилге номунда материалдарның ниити сайгарылгазынга киржир, мергежилгелернин онаалгаларын күүседир.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир.

Грамматиканың бир кезээ синтаксис дугайында билиглерин ханыладыр.

Сөс каттыжыышкыннарында болгаш домактарда синтаксистиг харылзааларны (деннежилге, чагыржылга) тодарадыр.

Нарын домак иштинде бөдүүн домактарның аразында синтаксистиг харылзааларны илередир аргалар-биле таныжар: кожумактар, эвилелдер, эвилел (зиг) сөстөр, эдеринчилер, артынчылар, дузалал аттар, үн аяны.

Чагырышпаан нарын домактын каттыжар аргаларын тодарадыр: эвилелдердузазы-биле (каттыштырар, удурланыштырар, ацгылаштырар); Үн аяны; нарын домактын кезектериниң уткалыг харылзааларын билир.

Чагырышпаан нарын домактарга бижик демдектерин сагыыр. Чагырышпаан нарын домактарны чугаага ажыглаар, үн аянын сагыыр. Схема ёзуугаар домактарның сайгарылгазын кылыр. Демнежип ажылдаар: Бөдүүн домактардан чагырышпаан нарын домакты тургузар. Чечен чогаалдан чагырышпаан нарын домактарны тывар.

Чагырышпаан нарын домактын синтаксистиг сайгарылгазын кылыр.

Өөредилге номунда материалдарның ниити сайгарылгазынга киржир, мергежилгелернин онаалгаларын күүседир.

«Эвилелдер дузазы-биле холбашкан чагырышпаан нарын домактар» деп дыңнадыгны белеткээр.

Нарын домактар кирген диктантаыны бижиир.

«Төгү болгаш культураның тураскаалдары-биле таныжылга» деп төлевилел тургузар. Делгеренгей планны тургузар.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир.

«Тураскаалдар чүнү чугаалап турарыл?» деп угаап боданыышкынныг чогаадыгны бижиир.

Чагырышкан нарын домак дугайында чугаага киржир. Чагырышкан нарын домакта кол болгаш тайылбыр домакты ылгаар онаалгаларлыг мергежилгелерни күүседир.

Демнежип ажылдаар: Бердинген схема ёзугаар домактарны сайгарар. Чагырышкан нарын домактын кол болгаш чагырткан домактарының аразында уткалыг харылзаазын тодарадыр. Кол болгаш чагырткан домактарының кызыгаарын айтыр, кол домактан айтырыгны шын салыр.

Чагырткан болгаш кол домактың аразында холбажыр аргаларын танып билир: кожумактар, эвилелдер болгаш эвилелзиг сөстөр, эдеринчилер болгаш дузалал аттар, артынчылар, үн аяны. Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактарның янзыларын таныр: Үениң, тодарадылганың, немелдениң, даар байдалдың, чөрүлдээниң, сорулганың, чылдагаанның, децнелгениң, туруштун, кылдыныг аргазының тайылбыр домактары, оларга бижик демдектери.

Чагырышкан нарын домакты аас болгаш бижимел чугаага ажыглаар. Сөзүглелди тыва литературлуг дылдың пунктуастыг, грамматиктиг нормаларын сайгарары-биле номчуур болгаш сайгарар.

Чагырышкан нарын домактың синтаксистиг сайгарылгазын кылыр.

Чогаадыкчы ажыл: Надя Рушеваның дугайында авазының чугаазындан үзүндүнү сактып чугаалаар. Ук сөзүглелди нарын болгаш нарынчыттыг домактар-биле делгемчидер.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир. Хөй-биле кады (коллектив-биле) ажылдаар: Нарын синтаксистиг конструкцияларны танып тывар, оларның кезектериниң аразында харылзааларны (дес-дараалаан, чаңгыс аймак эвес, чаңгыс аймак болгаш холушкак) ылгаар.

Нарын синтаксистиг конструкцияларга бижик демдектерин салганын тайылбырлаар.

Нарын синтаксистиг конструкцияларның сайгарылгазын кылыр. Бот ажылдаар: Нарын синтаксистиг конструкцияларны угаап боданыышкынга (монологка) ажыглаар.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир.

Сөзүглел дугайында билиин ханыладаыр.

Демнежип ажылдаар: Сөзүглелдин кол демдектерин (уткалыг кезектерге чарлырын, утка талазы-биле чаңгыс аай болурун, кезектериниң аразында харылзаалыын) тодарадыр.

Бот ажылдаар: Сөзүглелде чугула (дүлгүүр) сөстөрни тывар, сөзүглелдин кол бодалын болгаш темазын тодарадыр. Сөзүглелдиң уткалыг кезектерин ылгаар.

Бөлүк аайы-биле ажылдаар: Домактарның болгаш сөзүглелдин кезектерин харылзаштырып турар аргаларны тодарадыр. Абзацты чугааның стиль-композициялыг үзүндүзү болур деп билип алыр. Сөзүглелдиң тургузуун тодарадыр.

Хөй-биле кады (коллектив-биле) ажылдаар: Сөзүглелди тургузар база ону эде тургузарынын кол хевирлерин (план, тезис, конспект (допчулай бижиир), аннотацияны) ажыглаар.

Сөзүглел тургузарының негелделерин сагып, аңгы-аңгы хевирлерниң сөзүглелдерин тургузар.

Сөзүглелди кандыг сорулга-биле, кымга хамаарыштыр бижээниниң болгаш ооң темазынын, кол бодалынын аайы-биле дылдың аргаларын шилип ажыглаар.

Сөзүглелдин дылының онзагайын сайгарар. Бот ажылдаар: Сөзүглелди тема, кол бодал, тургузуунуң аайы-биле кайы стильге хамааржырын сайгарар.

Хөй-биле кады (коллектив-биле) ажылдаар: Сөзүглелди фонетиктиг, лексиктиг, морфологтуг, синтаксистиг курлавырының аайы-биле сайгарар. Сөзүглелге сөстү доораболгаш көжүргөн уткаларында кылдыр, контекстиг синонимнерни болгаш антонимнерни, окказионализмнерни (авторнуң бодунуң чогааткан сөстөрүн) ажыглаар.

Чугааның аңгы-аңгы стильдер, жанрлар, хевирлеринге сөзүглелдерини тургузар: тезис, үненел, илеткел, чагаа, хол үжүү, шынзылга, билдиришишкин, резюме; солунга статья, интервью, орук демдеглелдери.

Функционалдыг стильдерни азы дылдын хүлээлгелеринин хевирлерин аңгылаар: ном болгаш чугаа стили.

Стиль талазы-биле нейтралдыг сөстөр, хевирлер, домактарны тодарадыр.

Бөлүк аайы-биле ажылдаар: Ном стилинин янзыларын аңгылаар (эртем, публицистика, албан-херек) ылгаар.

Хөй-биле кады (коллектив-биле) ажылдаар: Ном стилинин кол жанрларын ылгаар: эртем үнел, аннотация, илеткел, эртем статьясы, рецензия), публицистика (солунга статья, интервью, орук демдеглелдери, репортаж.), албан-херек (хол үжүү, шынзылга, билдириишкин, резюме.).

Чугаа стилин тодарадыр, ооң-биле холбашкан чугаа культуразын сагыыр. Чугаа стилинин хевирлерин (кандыг-бир чүве чугаалажыры, кандыг-бир айтырыгга хамаарыштыр маргыжары, чугаалаары, кижилернин амы-хууда чагаалары) ылгаар болгаш оларның онзагайларын тодарадыр. Чечен чогаал дылынын онзагайларын тодарадып тайылбырлаар. Тыва литературлуг дылдын кол функционалдыг стильдерин (ном стили, чугаа стили) шингээдир. Тыва дылдын словарьларын тыва литературлуг дылдын нормаларын шингээдири болгаш сөс курлавырын байыдары-биле ажыглаар. Бодунуң шын эвес чугаалаан чүвезин эде тургузар.

Алган билиглерин бадыткаар, онаалгаларны күүседир.

Чугааның аңгы-аңгы стильдер, жанрлар, хевирлеринге сөзүглелдерини тургузар.

Эш-өөрүрүң мурнунга улуг эвес дыннадыг, илеткел, реферат-биле чүве чугаалаар; кандыг-бир маргылдаалыг айтырыгны шийтирлээринге киржир.

Бодалдарын, сагыш-сеткилин илередириңде, сөс курлавырын чөптүг ажыглаар.

Кандыг-бир айтырыгга хамаарышкан дискуссияга киржир. Дискуссия үезинде бодалдарын хостуг, шын илередир. Факт-барымдааларны сайгарар, бодалын бадыткаар. Чугаа культуразын сагыыр.

Бодунуң кижилер-биле харылзажып билириниң деңнелин сайгарар.

Өөредилге номунда материалдарның ниити сайгарылгазынга киржир, мергежилгелернин онаалгаларын күүседир.

Сүмелээни тема өзүгуаар монолог, диалогтарны тургузар. Номчаан азы дыңнаан сөзүглелин долузу-биле, кызыра азы херек кезектерин чугаалап дамчыдар.

Бөлүк аайы-биле ажылдаар: Тыва дылдыө кол-кол нормаларының даңзызын таблицага көргүзөр.

Демнежип ажылдаар: дыл словарьлары болгаш немелде литератураны канчаар ажыглаарын өөренип көөр.

Хөй-биле кады (коллектив-биле) ажылдаар: тыва литературлуг дылдын нормаларын шингээдир болгаш сөс курлавырын байыдары-биле тыва дылдын словарьларын ажыглаар.

Бот ажылдаар: Бодунуң чугаазын экижидер, эдер.

Тус-тузунда тема аайы-биле демнежип, хөй-биле кады (коллектив-биле), бөлүк аайы-биле болгаш бот ажылдаар.

Алган билиглерин бадыткаар. Немелде онаалгаларны күүседир.

9 класс - 68 ш.

Катаптаашкын - 6 шак.

Хыналда болгаш чогадыкчы ажылдар (хыналда ажыл, эдертиг, чогаадыг, словарьлык диктант, төлевилел дээш о.ө.) - 10 шак.

Теория болгаш практика - 52 шак.

Ажыглаар өөредилге номнары:

1. «Тыва дыл. 8-9 класс». Авторлары: М.Д. Биче-оол, Д.А. Монгуш, М.В. Бавуу-Сюрюн, А.К. Ойдан-оол. 2006ч.

2. «Тыва дыл. 9 класс». Авторлары: М.В.Бавуу-Сюрюн, Б.Ч.Ооржак, А.Б.Хертек. 2018ч.

3. «Тыва дыл. 8 класс». Авторлары: Е.М.Куулар, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар. 2023ч. ООО Издательство «Офсет» (электроннуг хевир)

	Программа аайы-биле темалар	Шагы	Онаалга	үези	үези
1.	8 класска өөрөнген чүүлдеринге катаптаашкын	1	Мергежилге 4, эдерти бижир	04.09	
2.	Тыва дылдың тыва чоннун культура болгаш төөгүзү-биле холбаалы	1	Мергежилге 7	06.09	
3.	Тыва дылдың ниитилел амыдыралында ужур-утказы болгаш хүлээлгелери	1	Мергежилге 13	11.09	
4.	Петроглифтер, иероглифтер дугайында. Түрктөрнүн орхон-енисей бижиктеринин дугайында	1	Мергежилге 21	13.09	
5.	Төвүт болгаш эрги моол бижиктер болгаш тыва дыл	1	Мергежилге 30	18.09	
6.	Тыва дылдың баштайгы шинчээчилери	1	Мергежилге 40	20.09	
7.	Тыва дылдың шинчилекчилери	1	Мергежилге 50	25.09	
8.	Амгы тыва дылдың хевирлери. Литературлуг дыл (ном, нейтралдыг, чугаа)	1	Мергежилге 56	27.09	
9.	Литературлуг эвес дыл (девискээр аайы-биле диалектилер, кара чугаа болгаш оон аяны, жаргоннар).	1	Мергежилге 63	02.10	
10.	Чугле тыва дылда ажыглаттынып турар сөстөр.(Этнокультурлуг сөс курлавыры)	1	Мергежилге 66	04.10	
11.	Хыналда чогаадыг. Мээң төрөөн тыва дылым.	1	номчуттунар	09.10	
12.	Өске кижинин чугаазын дамчыдар аргалар дугайында. Дорт чугаа. Дорт чугаалыг домакта авторнун сөстери болгаш бижик демдектери.	1	Мергежилге 74,79	11.10	
13.	Доора чугаа.	1	Мергежилге 84	16.10	
14.	Цитата. Цитата ажыглаанда, бижик демдектери.	1	Мергежилге 87	18.10	
15.	Дорт чугаалыг домактарның болгаш цитаталарның сөзүглел тургузарынга ужур-дузазы.	1	Мергежилге 90	23.10	
16.	Катаптаашкын	1	Мергежилге 93	25.10	
17.	Диктант. Төрөөн дыл. Д.ч. арын 224	1	номчуттунар	06.11	
18.	Синтаксис болгаш пунктуация. Нарын домак дугайында билиг. Нарын	1	Мергежилге 97	06.11	

	домактың бөдүүн домактан ылгалы. Нарын домактарның бөлүктөрү: чагырышпаан, чагырышкан.				
19.	Чагырышпаан нарын домак дугайында билиг. Чагырышпаан нарын домактың кезектеринин каттыжар аргалары.	1	Мергежилге 109	13.11	
20.	Үн аяны болгаш каттыштырар эвилелдер дузазы-биле холбашкан чагырышпаан нарын домактар	1	Мергежилге 114	15.11	
21.	Удурланыштырар эвилелдер-биле холбашкан чагырышпаан нарын домактар.	1	Мергежилге 119	20.11	
22.	Аңгылаштырар эвилелдер дузазы-биле холбашкан чагырышпаан нарын домактар.	1	Мергежилге 123	22.11	
23.	Чагырышпаан нарын домакка бижик демдектери. Чагырышпаан нарын домактың синтаксистиг сайгарылгазы.	1	Мергежилге 128	27.11	
24.	Хыналда ажыл.	1	Мергежилге 130	29.11	
25.	Диктант. Кашпал. Д.ч. арын 217	1	номчуттунар	04.12	
26.	Чагырышкан нарын домак дугайында билиг. Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактың туружу.	1	Мергежилге 138	06.12	
27.	Чагырышкан нарын домакта кол болгаш тайылбыр домак, оларның холбажыр аргалары.	1	Мергежилге 142	11.12	
28.	Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактарның янзылары, оларга бижик демдектери: Немелдениң тайылбыр домаа. Немелдениң тайылбыр домаанга бижик демдектери.	1	Мергежилге 156	13.12	
29.	Тодарадылганың тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 163	18.12	
30.	Даар байдалдың тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 169	20.12	
31.	Диктант. Башкы. Д.ч. арын 223	1	Номчуттунар	25.12	
32.	Чөрүлдээниң тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 174	27.12	
33.	Сорулганың тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 179	10.01	
34.	Чылдагаанның тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 185	15.01	
35.	Деңгелгениң тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 191	17.01	
36.	Туруштуң тайылбыр домаа.	1	Мергежилге 194	22.01	
37.	Кылдының аргазының тайылбыр домаа. Чагырышкан нарын домактың синтаксистиг сайгарылгазы.	1	Мергежилге 200	24.01	
38.	Хыналда ажыл	1	Мергежилге 202	29.01	
39.	Нарын синтаксистиг конструкциялар дугайында билиг. Оларның кезектеринин аразында харылзаалар болгаш бижик демдектери.	1	Мергежилге 212	31.01	
40.	Нарын домактарга бижик демдектери	1	Мергежилге 224	05.02	
41.	Нарын синтаксистиг конструкцияларның синтаксистиг сайгарылгазы.	1	Мергежилге 228	07.02	
42.	Диктант. Аң-мең	1	Номчуттунар	12.02	
43.	Сөзүглел дугайында билиг, ооң кол демдектери. Сөзүглелдин темазы, кол бодалы.	1	Мергежилге 235	14.02	
44.	Сөзүглелдин уткалыг кезектери (микротема). Абзац дугайында билиг.	1	Мергежилге 242	19.02	

45.	Домактарның (лексиктиг, морфологтуг, синтаксистиг) болгаш сөзүглелдин (микротемалар) кезектеринин аразында каттыжар аргалары.	1	Мергежилге 245	21.02	
46.	Сөзүглелдин тургузуу. Сөзүглелдин планы. Тезис. Сөзүглелди допчулай бжири (конспект). Аннотация.	1	Мергежилге250	26.02	
47.	Чогаадыг. Тест	1	номчуттунар	28.02	
48.	Дылдын ажыглалының аайы-биле хевирлери: ном болгаш чугаа стили. Стил талазы-биле нейтралдыг сөстөр. хевирлер, домактар.	1	Ар.175, эдerti чугаалар	04.03	
49.	Ном стили, ооң янзылары: эртем, публицистика, албан-херек стильдери. Эртем стилиниң жанрлары (Үненел, аннотация, илеткел, статья, рецензия).	1	Мергежилге 265	06.03	
50.	Публицистика стилиниң жанрлары (солунга статья, интервью, орук демдеглелдери, репортаж...)	1	Мергежилге 279	11.03	
51.	Албан-херек стилиниң жанрлары (хол үжүү, шынзылга, билдиришкин, резюме)	1	Мергежилге 273	13.03	
52.	Аас чугааның кол жанрлары: кандыг-бир чүве дугайында чугаалаары, чугаалажыры, маргыжары.	1	Мрегежилге 292	18.03	
53.	Чечен чогаал стили, ооң жанрларының дыл талазы-биле онзагайлары.	1	Мергежилге 298	20.03	
54.	Синонимика - стилистиканың кол өзээ. Лексиканың стиль синонимнери.	1	Мергежилге 308	01.04	
55.	Грамматиканың стиль синонимнери.	1	Мергежилге 318	03.04	
56.	Словарьлыг диктант	1	номчуттунар	08.04	
57.	Практиктиг ажыл	1	номчуттунар	10.04	
58.	Аас болгаш бжимел чугаа, монолог, диалог, полилог (катаптаашкын).	1	Мергежилге 323	15.04	
59.	Литературлуг дылдын нормалары. Фонетика болгаш орфоэпия талазы-биле нормалар.	1	Мергежилге 333	17.04	
60.	Лексика талазы-биле нормалар.	1	Мергежилге 336	22.04	
61.	Грамматиктиг нормалар. Орфография болгаш пунктуация талазы-биле нормалар.	1	Мергежилге 345	24.04	
62.	Сөзүглел-биле ажилдың хевирлери. Өөредилге ному, дыл словарьлары, немелде литература-биле ажилдаар аргалар.	1	Мергежилге 349	29.04	
63.	Хыналда ажыл	1	номчуттунар	06.05	
64.	Катаптаашкын	1	Мергежилге 364	08.05	
65.	Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар.	1	Номчуттунар	13.05	
66.	Нарын домак.	1	Мергежилге 370	15.03	
67.	Диктант. Кижиниң холдары. Д.ч.ар.214	1	Номчуттунар	20.05	
68.	Сөзүглел-биле ажыл	1		22.05	

ЛИТЕРАТУРА.

1. Тыва дыл 8-9. М.Д.Биче-оол, Д.А.Монгуш, М.В.Бавуу-Сюрюн, А.К.Ойдан-оол. К.2007.
2. Диктандылар чыындызы. 5-9 класс. Кызыл, 2003
3. Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс. М.Ч.Ооржак, С.Т-С. Ооржак. Кызыл, 1988
4. Школага грамматиктиг сайгарылгалар. Кызыл, 2008.
5. 8-9 класстарга тыва дылга чижек кичээл планнары. Н.Д.Сувандии. Кызыл, 2008.
6. Тыва дыл. 9 класс. Е.М.Куулар, Л.Х.Ооржак, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар. Кызыл. ИРНШ, 2023.